

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ДОСЛІДЖЕНЬ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ І НАУКОВИХ УСТАНОВ У КОНТЕКСТІ ЦІННОСТЕЙ ЄПВО (ЯКІСТЬ, ІНКЛЮЗІЯ, ЦИФРОВІЗАЦІЯ)

Володимир Луговий

Національний експерт з реформування вищої освіти
Програми ЄС Еразмус+

Жанна Таланова

Старший менеджер з аналітики
Національний Еразмус+ офіс в Україні

TAM Follow Up Event – Семінар-дискусія

**ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК РУШІЙ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ, ЗАСНОВАНОЇ НА
ДОСЛІДЖЕННЯХ: ДОРОЖНЯ КАРТА**

14 жовтня 2025 р.

НАПН України

 **ІНСТИТУТ
ВИЩОЇ ОСВІТИ
НАПН УКРАЇНИ**

Інтернаціоналізація як рушій розвитку: два виміри

- поширення кращої практики (*що зрозуміло*)
- посилення конкуренції (*що менш зрозуміло*)

Інтернаціоналізація і Болонський процес: два задекларовані виміри

- «сумісність і порівнянність» у ЄПВО (1999 – 2024 рр. і в перспективі)
- «конкурентоспроможність і привабливість» ЄПВО (1999 – 2000 рр., **2024 р.?**)

Питання для дискусії (1): Тиранське міністерське комюніке не артикулює другий вимір ЄПВО?

Тиранське комюніке (2024 р.) засвідчило як здобутки, так і втрати Болонського процесу.

Серед втрат:

Тиранська конференція усунула з порядку денного виклик щодо досягнення “конкурентоспроможності і привабливості” ЄПВО, що суперечить контексту інтернаціоналізації. Ця мета зазначалася в усіх попередніх болонських міністерських документах, починаючи від Болонської декларації (1999 р.) і завершуючи Римським комюніке (2020 р.), і становила сутність так званого, другого, зовнішнього виміру (і відповідної стратегії-2) розвитку вищої освіти, безпосередньо пов’язаного з глобальною інтернаціоналізацією.

Згортання цього виміру спрощує Болонський процес і ЄПВО до їх першого, внутрішнього виміру (“сумісність і порівнянність”). Це з-поміж іншого зумовлює ризик втрати інтересу до Болонського процесу з боку глобальних університетів-лідерів.

Тож, який сигнал національним просторам вищої освіти?

Питання для дискусії (2): Тиранська конференція не апелює до інструментів вимірювання міжнародної «конкурентоспроможності і привабливості»?

Тиранське комюніке (2024 р.) засвідчило як здобутки, так і втрати Болонського процесу.

Серед втрат:

Конференція залишила поза увагою світовий 20-літній інноваційний досвід ефективного використання рейтингових механізмів для моніторингу і мотивації діяльності найвищої/конкурентоздатної якості/досконалості, вимірювання і визначення характеристик лідерських університетів як головних двигунів прогресу, рейтингування країн за рівнем університетського розвитку з метою подальшої мінімізації розриву між ними за “конкурентоспроможністю і привабливістю” вищої освіти.

У 2024 р. більше половини країн-учасників ЄПВО не мали університетів світового класу (топ-500) за критеріями Шанхайського рейтингу, решта країн сильно диференційовані за кількістю і якістю таких закладів.

Який орієнтир для національних просторів вищої освіти?

Два виміри ЄПВО: відмінності за масово-елітною сутністю, механізмами моніторингу і мотивації, переважною роллю у розвитку

1) «сумісність і порівнянність» – *масова* вища освіта, механізм акредитації, поширення нової інформації

VS

2) «конкурентоспроможність і привабливість» – *елітна* вища освіта, рейтинговий механізм, продукування нової інформації

Тиранське комюніке – не догма: проблема критичного і креативного підходу на теренах національних просторів вищої освіти

1) «сумісність і порівнянність» – *масова вища освіта, механізм акредитації, поширення нової інформації (успішна реалізація)*

&

2) «конкурентоспроможність і привабливість» – *елітна вища освіта, рейтинговий механізм, продукування нової інформації (проблеми з реалізацією)*

VS

“інклюзивний, інноваційний та взаємопов’язаний ЄПВО»
(уточнені зобов’язання до 2030 р.)

Глобальна інтернаціоналізація: реагування ЄС на ризик відставання за конкурентоспроможністю!

Після Тиранської конференції на рівні ЄС прийнято **Budapest Declaration on the New European Competitiveness Deal 2024** через реальну загрозу відставання за глобальною конкурентоспроможністю (*“make the Union more competitive”*).

Проблема **конкурентоспроможності** набуває нової сили. Для університетів як ключових двигунів розвитку насамперед.

Україна в національному стратегуванні університетського розвитку не може бути осторонь.

Рейтинги – мірило конкурентоспроможності

З початку двохтисячних років у світі інтенсивно розвивається глобальна *рейтингова культура*.

У сфері вищої освіти утвердилися три міжнародні рейтинги Shanghai Ranking (**ShR**), THE World University Rankings (**THE**), QS World University Rankings (**QS**), які у такій послідовності у 2018 р. визнані українським Урядом.

З них найбільш об'єктивний, валідний і «крутий» **ShR**.

Кожен з цих рейтингів ураховує дослідницько-інноваційну діяльність університетів, найбільш повно (**усіма** індикаторами) – **ShR**, відтак і інтернаціоналізацію через іманентну інтернаціональність науки

Уряд цілком справедливо не визнавав жодного існуючого *українського рейтингу* як таких, що **не мають довіри**.

Водночас для ефективного управління університетською мережею потрібний законодавчо визнаний **національний рейтинг** подібно до узаконеної **національної акредитації**.

Критеріально-індикаторна база ShR (ARWU)

Таблиця 1. Критеріально-індикаторна база ShR (ARWU) 2004-2025 рр.

N	Критерій	Індикатор	Код	Вага
1	Quality of Education: 10%	Alumni of an institution winning Nobel Prizes and Fields Medals	Alumni	10%
2	Quality of Faculty: 40%	Staff of an institution winning Nobel Prizes and Fields Medals	Award	20%
3		Highly Cited Researchers	HiCi	20%
4	Research Output: 40%	Papers published in Nature and Science*	N&S	20%
5		Papers indexed in Science Citation Index-Expanded and Social Science Citation Index	PUB	20%
6	Per Capita Performance: 10%	Per capita academic performance of an institution	PCP	10%
				100%

Примітка: * Для закладів, що спеціалізуються в гуманітарних і соціальних науках, таких як Лондонська школа економіки, N&S не враховується, а вага N&S переноситься на інші показники.

Джерело: Shanghai Ranking, 2025.

Критеріально-індикаторна база THE

Таблиця 2. Оновлена критеріально-індикаторна база THE з 2024 р.

N	Критерій	Індикатор	Вага	Зміна
1	Teaching (the learning environment): 29,5%	Teaching reputation	15,0%	Без змін
2		Staff-to-student ratio	4,5%	Без змін
3		Doctorate-to-bachelor's ratio	2,0%	0,25% віднято
4		Doctorates-awarded-to-academic-staff ratio	5,5%	0,5% віднято
5		Institutional income	2,5%	0,25% додано
6	Research environment: 29%	Research reputation	18,0%	Без змін
7		Research income	5,5%	0,5% віднято
8		Research productivity	5,5%	0,5% віднято
9	Research quality: 30%	Citation impact	15,0%	15,0% віднято
10		Research strength	5,0%	Новий
11		Research excellence	5,0%	Новий
12		Research influence	5,0%	Новий
13	International outlook: 7,5%	Proportion of international students	2,5%	Без змін
14		Proportion of international staff	2,5%	Без змін
15		International collaboration	2,5%	Без змін
16	Industry: 4,0%	Industry income	2,0%	0,25% віднято
17		Patents	2,0%	Новий
			100,0%	

Критеріально-індикаторна база QS

Таблиця 3. Оновлена критеріально-індикаторна база QS з 2024 р.

N	Індикатор	Вага	Зміна
1	Academic Reputation	30%	10% віднято
2	Employer Reputation	15%	5% додано
3	Faculty Student Ratio	10%	10% віднято
4	Citations per Faculty	20%	Без змін
5	International Faculty Ratio	5%	Без змін
6	International Student Ratio	5%	Без змін
7	International Research Network	5%	Новий
8	Employment Outcomes	5%	Новий
9	Sustainability	5%	Новий

Джерело: QS World University Rankings, 2023.

Українські університети у ShR (ARWU & GRAS)

GRAS:

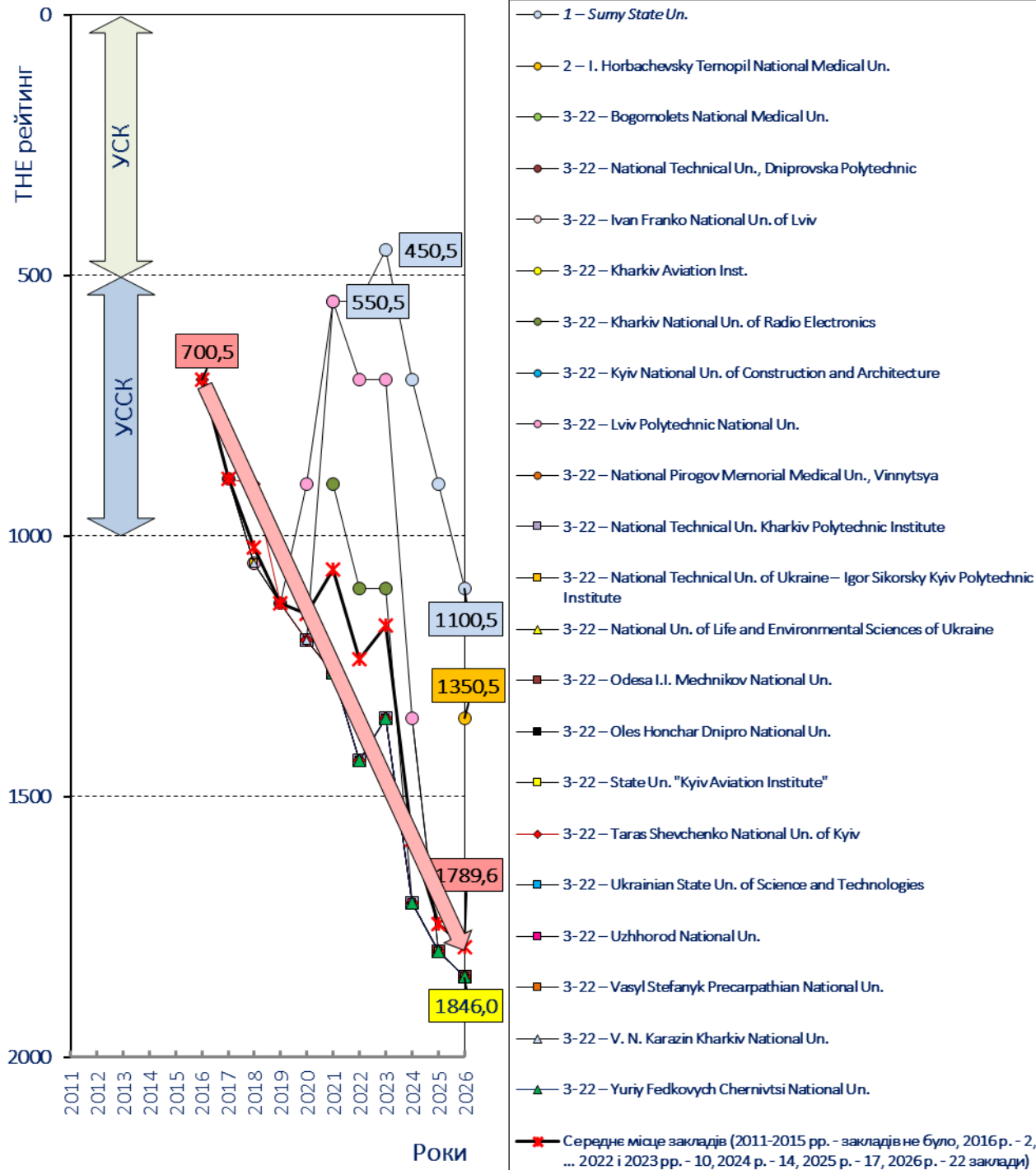
У 2017 р. з *математики* КНУ імені Тараса Шевченка в останній групі 401-500.

ARWU:

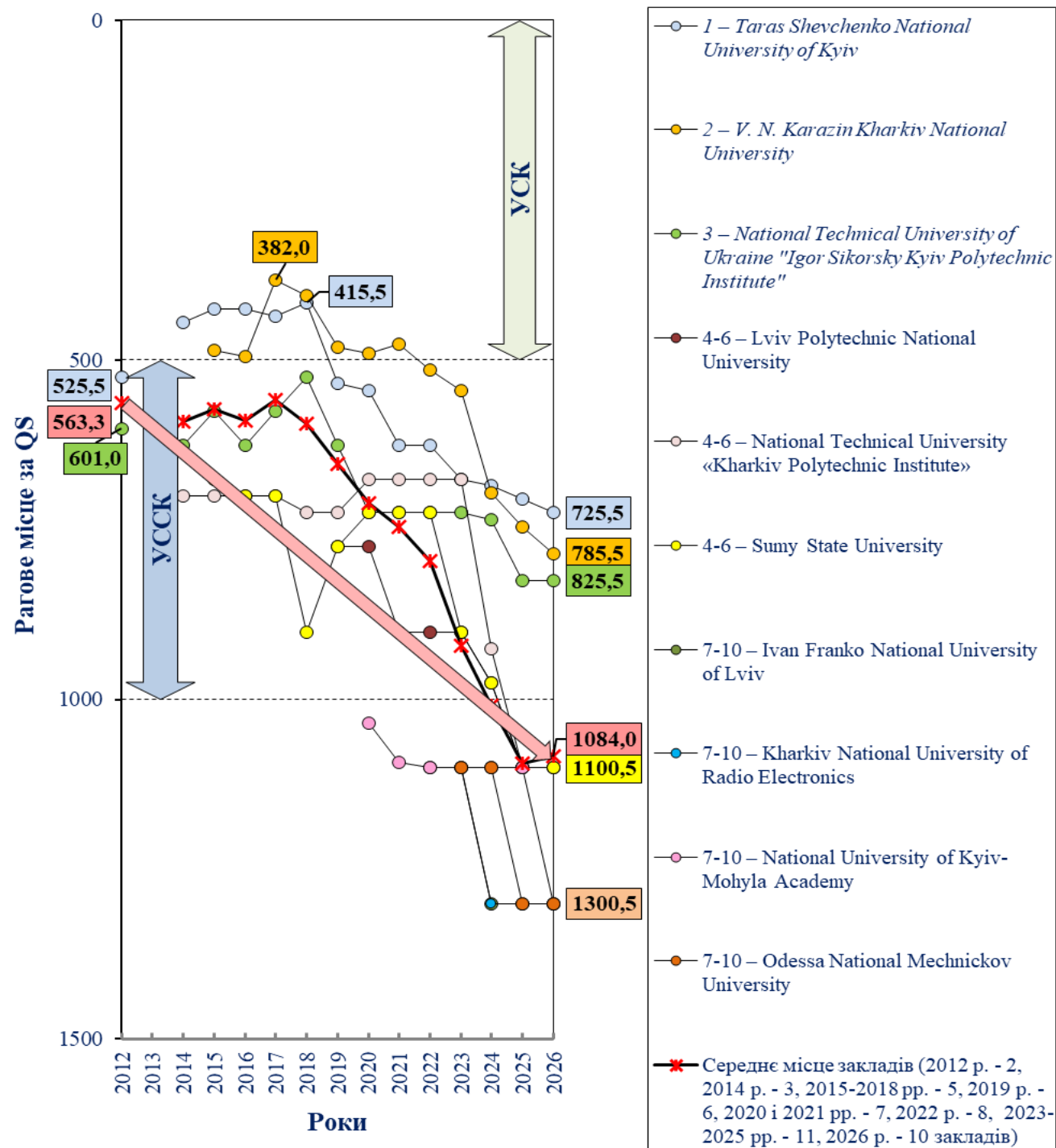
У 2024 р. КНУ імені Тараса Шевченка в останній групі 901-1000.

Водночас ці видатні досягнення університету не знайшли належної державної підтримки.

Україна у THE 2026

Україна у QS 2026

Війна – суворий чинник прогресу

Ізраїль (у стані війни):

ARWU 2025: **3 – топ-100, 5 – топ-500, 7 – топ-1000.**

Україна (у стані війни):

ARWU 2025: – .

Актуальна національна проблема для України – формування і підтримка **університетів світового класу**, зокрема як чинника успішного протистояння російській агресії.

Ефективність рейтингів ShR, THE, QS

1. Завдяки **об'єктивним** показникам та **відповідності** критеріально-індикаторної бази **місії** топ-університету найбільш ефективним є **ShR** (методологія ARWU не змінювалася з 2004 р., що посилює його моніторингову здатність, можна передати на супровід **ШІ**).

2. Рейтинги **THE** і особливо **QS** менш ефективні через наявність **суб'єктивних** (репутаційних) індикаторів та **контрверсійність** частини з них, неодноразову зміну методології:

THE – **33 %** репутаційних індикаторів та надмірна їх подрібненість за великої загальної кількості (17).

QS – **45 %** репутаційних індикаторів, суперечливість окремих з них.

Структурована інтернаціоналізація: ліги, альянси, асоціації

Глобалізація спричиняє інтенсивні процеси *інтеграції* (поширення передового досвіду – вирівнювання знизу) і *диференціації* (продукування нового проривного досвіду – вирізнення зверху).

Саме диференціальне *вирізнання* зумовлює змагальний розвиток (продукування нового), натомість інтегральне *вирівнювання* закріплює результати розвитку (поширює нове).

Виникає феномен *селективної асоціативності* для високорейтингових університетів на засадах «рівний з рівними» з метою *синергії* діяльності на основі збігу *можливостей і мотивації*.

Структурована інтернаціоналізація: приклад Європи

League of European Research Universities (**LERU**)

The Guild of European Research-Intensive Universities (**The Guild**)

Таблиця 1. Порівняльна характеристика LERU і The Guild.

№	Параметр порівняння	LERU	The Guild
1	Рік заснування	2002	2016
2	Кількість країн	12	16
3	Кількість спільних країн	10	10
4	Кількість закладів	24	22
5	Кількість спільних закладів	-	-
6	Кількість (частка) УЕК	6 (25 %)	-
7	Кількість (частка) УСК, включно з УЕК	24 (100 %)	19 (86 %)
8	Кількість (частка) УССК	-	2 (9 %)
9	Кількість (частка) інших закладів	-	1 (5 %)
10	Середній рейтинговий бал закладів (ShR)	78	231
11	Діапазон рейтингових балів закладів (ShR)	4 – 250,5	53 – 1050,5

Джерело: складено авторами на підставі (League of European Research Universities, 2024; The Guild of European Research-Intensive Universities, 2024; Shanghai Ranking, 2024).

Структурована інтернаціоналізація: ініціатива ЄС

У 2019 р. Європейська Комісія почала реалізацію **European Universities Initiative (EUi)** із розвитку транснаціонального освітнього і дослідницького співробітництва університетів шляхом створення більших альянсів. EUi фінансується програмами Єразмус+ і Горизонт Європа (*Claeys-Kulik, Pruvot, Estermann & Jørgensen, 2022; [European University Alliances as a model of transnational cooperation, 2024](#)*).

В Україні відсутні об'єднання лідерських університетів паритетної конкурентоспроможності. Фінансований за проектом ЄС піонерський **Альянс українських університетів**, що утворений у 2023 р., складається із 6 ЗВО, які дуже різні за рейтинговими досягненнями.

Це створює **ризики** для ефективності співпраці.

Структурована інтернаціоналізація: приклад Північної Америки

Association of American Universities (AAU), утворена ще у 1900 р. з метою ефективного надання *докторських програм*.

На засадах змагальності (*прийняття і виключення*) нині об'єднує 71 топовий університет США (69, включно з [Harvard University](#)) і Канади (2 – [University of Toronto](#) і [McGill University](#)).

Про імпакт з сайту AAU:

«AAU's 71 research universities transform lives through education, research, and innovation»

«In 2021, AAU institutions awarded 51% of all research doctoral degrees»

«\$31.5 billion in federally funded basic research, or 64% of the total amount funded, is performed by faculty at AAU universities».

Селективна асоціативність: національний рівень Австралії, Китаю, інших країн

Австралія – 8 найкращих університетів з інтенсивними дослідженнями об'єднані в ***Group of Eight (Australian universities)*** (Go8), їм надано великі автономні права, включно з правом самоакредитації.

Китай – З метою розвитку конкурентоспроможного університетського середовища у країні реалізовано кілька державних проєктів з підтримки лідерських університетів, особливо топових закладів. Зокрема у 1999 р. з дев'яти провідних інституцій утворено ***C9 League***.

Упродовж 2004–2025 рр. її університети майже **7-кратно** поліпшили університетські досягнення, зокрема **14-кратно** – найкраще досягнення.

Процеси селекції ЗВО і НУ в Україні: атестація і поділ на групи за досконалістю наукової діяльності

У 2024-2025 рр. в Україні успішно впроваджена нова методологія атестації наукової діяльності ЗВО і НУ з адаптацією британської REF.

За результатами атестації інституції поділяються на **групи А, Б, В і Г** з відповідними **мотивуючими** ресурсними і організаційними наслідками.

Україна: Стратегія & Рейтинг

Рейтинги в Стратегії розвитку освіти в Україні на 2022-2032 роки

Опис проблем ...:

- «У ХХІ столітті країни Болонського процесу в Європейському просторі вищої освіти практично повністю перейшли до моделі забезпечення якості на основі результатів. ... чітко вимірюваних критеріїв та індикаторів якості, ... зокрема таких елементів **зовнішнього забезпечення якості, як ... рейтинги ...»**

Аналіз поточного стану ...:

- «...запроваджено ... залежність обсягу фінансування закладів вищої освіти від результатів їх діяльності ... Метою ... є мотивація ... до ... до збільшення обсягів досліджень і **зайняття позиції ТОП-1000 у визнаних міжнародних рейтингах.**»

Стратегічні цілі та показники ...:

- «кількість закладів вищої освіти, порядковий номер яких в одному з **міжнародних рейтингів** (QS World University Rankings, The Times Higher Education World University Rankings або Academic Ranking of World Universities ... **не перевищує 1000** (без поділу на факультети, спеціальності тощо), **у 2032 році - 12.**»

Завдання ...:

- «підтримка спільних (подвійних) освітніх програм з університетами, що належать до **ТОП-1000 світових рейтингів**»

Водночас Операційний план з реалізації Стратегії не оперує поняттям рейтингу.

Практичні пропозиції для Операційного плану на 2025-2028 рр.

(для ефективної побудови ефективної вищої освіти, базованої на дослідженнях і розробках)

1. Законодавче впровадження **національного рейтингу ЗВО** за методологією, на кшталт, об'єктивного Шанхайського рейтингу (усвідомлення об'єктивної незамінності рейтингування для стратегування в дедалі більше інтернаціоналізованому світі).
2. Законодавче впровадження **національної класифікації ЗВО**, за прикладом Класифікації Карнегі для мережі ЗВО США.
3. На основі рейтингування і класифікації законодавче впровадження **університетських ліг** за рівнем досконалості ЗВО. Такі ліги доцільно створити і в межах ЄПВО з метою мотивації змагального розвитку університетів та їхніх мереж.

Корисні джерела (1)

Ряд системних публікацій В. Лугового, О. Слюсаренко і Ж. Таланової

1. У міжнародному науковому е-журналі ІВО НАПН України «**Університети і лідерство**» (УіЛ) 2018-2025 рр.:

- **Кваліфікаційний розрив & конкурентний розвиток:** проблема балансу конкурентоспроможності в екосистемі «вища освіта – ринок праці». УіЛ, 19, 2025;
- **Університетські ліги** конкурентоспроможності: мотивуючий механізм мережевого розвитку. УіЛ, 18, 2024;
- **Інтеграція і диференціація** лідерської вищої освіти: уроки для України від ЄС, США і Китаю. УіЛ, 17, 2024;
- **Методологія рейтингових методологій:** проблема побудови правильних університетських рейтингів. УіЛ, 16, 2023;
- **Закон зростання крутизни** університетського сходження до вершини досконалості. УіЛ, 15, 2023;
- **Складна активність & селективна асоціативність:** ефективність елітного асоціювання університетів. УіЛ, 14, 2022;
- **Концентрація та комунікація** в моделі і стратегії розвитку університетів-лідерів. УіЛ, 13, 2022;
- **Дві стратегії** розвитку вищої освіти: якої бракує Україні? УіЛ, 12, 2021;
- **Розвиток університетського дослідницького потенціалу** як основи конкурентоспроможної якості вищої освіти в США: досвід для України. УіЛ, 11, 2021;
- **Рейтинговий розподіл** та формульне фінансування українських університетів: проблема суб'єктивізму і недовіри. УіЛ, 10, 2020;
- **Сучасність і надсучасність** – критерій якості вищої освіти. УіЛ, 7, 2019;
- **Від акредитації до рейтингу** (функціонування VS розвиток). УіЛ, 6, 2018.

Корисні джерела (2)

2. У науковому е-журналі НАПН України «**Education: Modern Discourses**»

- **Two dimensions of the Bologna Process:** the problem of quality in each of them. *Education: Modern Discourses*, 5, 128-141. 2022. <http://surl.li/nmjwh>

- **Tirana EHEA Ministerial Conference:** A posterory Analysis of Gains & Losses. *Education: Modern Discourses*, (7), 67–79. 2024. <https://doi.org/10.37472/2617-3107-2024-7-07>

3. Луговий В. І., Слюсаренко О. М., Таланова Ж. В. **Париж-стратегія & Пекін-стратегія розвитку університетського лідерства у 2003-2021 роках: досвід для України. Шляхи розвитку закладів вищої освіти в новій соціальній реальності: монографія** / П. М. Куліков, М. З. Згуровський, В. І. Луговий та ін. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 244 с. С. 40-50.

Працюємо на перемогу!

**Працюємо на євроінтеграцію України як
сильної конкурентоспроможної
університетської держави!**